

COORDONATE ACTUALE ALE PROFESIEI DE PEDAGOG SOCIAL

Mihaela Gabriela NEACȘU

Universitatea din Pitești, România

The presented paper capitalized the key elements of a comparative study regarding the current coordinates of the exercise of the social pedagogue profession in different European countries. From this perspective, social pedagogy is understood as an essential field of educational praxis and of social work, in general, playing an important role in the full development of the human being. The synchronic analysis of the presented study constitutes a well-defined corpus in the author's doctorate thesis and only a sequence of the research methodology on which it is based.

Dintr-o perspectivă europeană, pedagogia socială ca pedagogie a acțiunii și implicit, ca profesie, comportă dimensiuni și valențe multiple legate embrionar de raporturile actuale ale educației cu societatea actuală, caracterizată drept *o societate bazată pe cunoaștere și pe dezvoltare durabilă*. Axată pe aceste coordonate strategice, piața europeană a muncii oferă astăzi diversitate în privința exercitării profesiei de educator/pedagog. În Europa, pedagogul este larg recunoscut din punct de vedere profesional, iar pedagogia nu privește doar domeniul strict teoretic al fundamentelor științelor educației, ci are în vedere și o arie importantă a politicii sociale. Astăzi, pedagogul lucrează într-o piață a muncii foarte variată, de la sănătate la mediile educaționale publice sau private. Activitatea pedagogului urmărește sprijinirea copiilor în vederea dezvoltării lor generale, adică asigurarea educației în sensul ei cel mai larg. Pentru practicarea acestei profesii se pornește de la reflectarea critică asupra capacităților personale, asupra motivațiilor și abilităților necesare în vederea creșterii și conștientizării scopurilor muncii pedagogului, a rolului jucat de către acesta în societate.

De pildă, în **Germania**, prin conceptul de pedagog (**erzeiter**) se înțelege profesiunea de *educator* (în sens holistic), care implică toate aspectele creșterii și dezvoltării copilului. Pedagogia socială este interesată de individul ca întreg (corp, rațiune, sentimente, spirit, creativitate), dar și de relația acestuia cu ceilalți, în mod esențial de *conexiunea socială* a individului. Intervenția pedagogiei sociale se bazează pe principiul că prin educație se pot influența circumstanțele sociale și se poate induce schimbarea socială. Educația socială încearcă să modifice societatea prin acțiune asupra elementului personal din societate: indivizi, moravuri și cultură. Astăzi în Germania, **pedagogia socială** este înțeleasă ca „*o orientare educațională în cadrul căreia lumea, indivizii, societatea, problemele sociale și asistența socială sunt observate prin lentilele social pedagogice*” [1]. Metodele educaționale sunt utilizate în strategiile de prevenire și ameliorare ale dificultăților și disfuncțiilor sociale. Pedagogia socială atât în teorie, cât și mai ales ca practică se concentrează foarte mult pe problematica integrării individului în societate și vizează reducerea excluderii sociale. Pedagogia socială urmărește drept scop includerea și participarea socială a indivizilor, promovarea identității lor sociale și a competenței sociale a acestora ca membri ai societății (Böhnisch, 1997). Această orientare a fost definită în termenii dezvoltării unei abordări pedagogice pentru a depăși cu ajutorul pedagogiei sociale dificultățile și nevoile sociale, care sunt asociate proceselor de integrare a individului în societate. Această schimbare de paradigmă a avut loc în anii 1960, odată cu dezbaterile referitoare la natura pedagogiei sociale. Thiersch descrie acest fenomen ca o modificare în sens de „*emancipare, ceea ce înseamnă că s-a acordat o atenție sporită emancipării indivizilor care sunt afectați de problemele sociale rezultate ca urmare a factorilor economici, sociali și politici*” [2].

În Germania, pedagogia socială (*Sozialpädagogik*) constituie a treia instanță socializatoare după familie și școală și privește în prezent chiar profesionalizarea asistenței sociale pentru tineret prin multiplele intervenții ale pedagogilor sociali, de pildă: oferte de sprijin în efectuarea temelor pentru acasă, oferte de educație culturală și de creativitate (modă, muzică, mass-media), oferte de recreație (de petrecere a timpului liber), oferte specifice vârstei și culturii tineretului etc. Pedagogia socială este o muncă în principal de educație socială, care implică crearea de rețele sociale și facilitează orientări continue sprijinind beneficiarii pe termen lung.

La începutul secolului al XIX-lea în Germania existau două tradiții de ajutor social. Prima tradiție era bazată pe conceptul *bunăstării* (*Fürsorge*), iar cea de-a doua tradiție – pe binomul **ajutor social-educație** desemnat prin termenul de **Sozialpädagogik**. Prima tradiție își avea originile în mișcarea feministă timpurie (*Frauenbewegung*) din Germania și a condus în primele decenii ale secolului XX la un sistem de școli de

asistență socială pentru femei (Soziale Frauenschulen). Pedagogia socială, cu sfera sa proprie de activități, a fost puternic influențată de numeroase mișcări civile, în special de mișcarea tinerilor germani (Jugendbewegung) din universități. Teoreticienii muncii sociale au emis trei teorii principale privind relația dintre asistența socială și pedagogia socială (Tuggener, 1971; Böttcher, 1975; Mühlum, 1981; Merten, 1998):

- 1) pedagogia socială și asistența socială diferă complet una de cealaltă;
- 2) pedagogia socială și asistența socială sunt identice;
- 3) pedagogia socială și asistența socială se completează una pe cealaltă.

Aceste două domenii au evoluat împreună și chiar la un moment dat au fuzionat.

Abrevierile SA/SP (**Sozialarbeit/Sozialpädagogik**) utilizate pentru cele două acțiuni sociale se subsumează astăzi unui concept unitar care le cuprinde pe ambele. Este vorba de **munca socială (Sozial Arbeit)**.

În **Franța**, termenul generic de „educator” („educateur”) este însoțit de un adjectiv specific, care desemnează categoria și tipul de lucrări pe care le include. Când se utilizează termenul *educație*, acesta nu are înțeles de *școlarizare sau educație formală*, ci de educație în cel mai larg sens, *de creștere și dezvoltare generală a copiilor*. În limba franceză, termenii echivalenți pentru „pedagogie” și „pedagogie socială” (așa cum sunt aceștia utilizați în limbile germanice și nordice) sunt educație (*education*) și **educație specializată (education specialise)**. Educatorii/pedagogii (*educateurs*) sunt angajați de către agențiile de plasament publice și private (nonprofit). Sunt cunoscute trei forme de educatori sociali care activează atât în sectoare publice, cât și private:

- **educatorii specializați (*educateurs specialises*)** instruiți special pentru a lucra cu copiii, adolescenții și adulții care se confruntă cu situații dificile din cauza unei dizabilități sau a unor probleme în viața familială sau personală. Pregătirea acestui tip de educatori durează trei ani (cursuri de zi) sau patru, cinci ani după obținerea diplomei de bacalaureat;
- **educatorii (*educateurs*) din sistemul justiției** pentru delincvență juvenilă, urmează timp de doi ani cursuri de specializare postliceală;
- **educatori (*educateurs*)** care lucrează cu copii de vârste cuprinse între zero și șapte ani, în medii variate, de la asistență, la domiciliu până la creșe cu program de zi, fiind pregătiți timp de 3 ani, iar specializarea obținând-o prin cursuri postuniversitare de tip masterat, de cele mai multe ori specializare în servicii sociale cu durata de 1-2 ani.

În **Italia**, s-a impus conceptul de *animație* în legătură cu activitățile lucrătorilor sociali. Pentru practica socială, Italia oferă un exemplu de patru tipuri de animație [3]:

- **animația creativ-expresivă** destinată cu precădere copiilor și persoanelor cu nevoi speciale de învățare;
- **animația socioculturală** pentru îmbunătățirea comunicării membrilor la nivelul comunităților;
- **animația de timp liber** axată pe dezvoltarea oportunităților de timp liber pentru preșcolari și/sau școlari;
- **animația culturală** ca ofertă de educație formală și nonformală.

În **Danemarca**, pedagogia este o disciplină cu tradiție, presupunând lucrul cu copiii, tinerii și adulții într-o diversitate de medii extrașcolare. Pedagogia socială este înțelesă ca un proces amplu de dezvoltare a ființei umane, strâns legat de bunăstarea țării. Pedagogii/educatorii sociali lucrează cu oameni de toate vârstele: de la nou-născuți la preșcolari, de la școlari și tineri la adulți și bătrâni. Totodată, beneficiari ai acțiunilor pedagogilor sociali sunt și persoanele cu probleme fizice sau mentale. Aceștia joacă un rol important în procesul incluziv al clienților, care într-un fel sau altul riscă să fie excluși. Pedagogii sociali sunt angajați în servicii de asistență maternală publică sau privată, alături de alți specialiști, precum: psihologi, medici, asistenți sociali, asistenți medicali. Aproximativ o treime din forța de muncă din domeniul asistenței maternale are formație pedagogică sau într-un domeniu legat de lucrul cu copiii (cum ar fi asistența socială). Pregătirea pedagogilor sociali se bazează pe cunoștințe teoretice și practice de pedagogia relațiilor, pedagogia reflecției ș.a. Pedagogia socială face apel la metodele moderne de predare-învățare bazate foarte mult pe dialog și participare. Formele de organizare a activităților sunt preponderent individuale și în grup. Un concept-cheie promovat în practica pedagogiei sociale este *reflecția în grup*. Teoriile reflexiv-terapeutice ale muncii sociale evidențiază dezvoltarea și împlinirea personală cu accent pe emoții și pe răspunsuri interpersonale. În cadrul pregătirii pedagogilor sociali se pune accentul pe activitățile creative care permit dezvoltarea abilităților necesare pentru a intra în relație cu clienții [4, p.14].

În **Suedia**, pedagogii sunt angajați la scară largă în mediile educaționale de tip servicii preșcolare sau extrașcolare, servicii de asistență familială și îngrijire la domiciliu, servicii de asistență pentru rezidenți. Ocupația de *pedagog de familie* constituie un important suport în îmbunătățirea calității de părinte chiar la el acasă. THE CARE MATTERS GREEN PAPER (Departamentul educație și abilități cu privire la îngrijirea copiilor) a propus în anul 2006 un cadru de calificare național pentru asistența socială care să încorporeze principiile pedagogiei sociale. *Pedagogii familiari* au pregătire de profesori sau de pedagogi (în special pentru servicii extrașcolare) și oferă asistență familială. Rolul acestora este de a sprijini părintele în mediul familial, dezvoltându-i abilitățile parentale.

La nivel european se remarcă o tendință de evidențiere a unui dualism accentuat între asistența socială și pedagogia socială pentru delimitarea cât mai precisă a intervențiilor fiecărei direcții. Există două organisme europene foarte importante care coordonează strategic (din anul 1995) formarea specialiștilor și supervizează cele două domenii. Pe de o parte, **Asociația Europeană a Școlilor de Asistență Socială (EASSW – European Association of Schools of Social Work)**, for european care urmărește pregătirea pentru domeniile asistenței sociale. Pe de altă parte, **Asociația Europeană a Centrelor de Instruire pentru Activitatea de Îngrijire Socioeducațională (FESET – European Association of Training Centres for Socio-Educational Care Work)**, for european care include instituții de pregătire pentru profesia de „*Sozialpädagogen, Sozialpaedagog, Sozialpädagogische Hulpoerlener, Éducateurs Gradués, Éducateurs Spécialisés, Educatores Espezializados*” [5] și care urmărește optimizarea ofertelor de pregătire pentru această profesie. Ca for european axat pe problematica formării în pedagogia socială, FESET și-a propus o serie de obiective generale, respectând autonomia centrelor de instruire afiliate:

- promovarea educației și instruirii în scopuri socioeducaționale;
- susținerea metodelor pedagogice moderne care fac posibilă dezvoltarea deplină a individului, a celui mai înalt grad de autonomie și integrare socială;
- promovarea condițiilor pentru recunoașterea reciprocă a diplomelor în domeniul pedagogiei/educației sociale;
- lucrul în fiecare țară europeană pentru promulgarea și dezvoltarea legilor sociale cu respectarea drepturilor umane ale indivizilor cu care lucrează pedagogii sociali, precum și a drepturilor și obligațiilor acestora;
- lucrul în fiecare țară europeană pentru dezvoltarea și reglementarea profesională a activității de pedagogie socială/asistență socioeducațională;
- lucrul pentru dezvoltarea dimensiunii europene a activității de pedagogie socială/ asistență socioeducațională, inclusiv recunoașterea de fapt și de drept a profesiei de pedagog social;
- promovarea și dezvoltarea schimbului dintre membrii FESET pentru a obține recunoașterea academică a calificărilor obținute în școlile-membre.

Activitățile FESET se circumscriu atingerii acestor obiective generale, adevărate linii directe pentru pedagogia socială din Europa la care trebuie să se raporteze cât mai repede din ce în ce mai multe state în care această profesie se exercită cu profesionalism.

În **România**, după decembrie 1989, s-au manifestat preocupări coerente pentru afirmarea unor profesii noi, precum *profesia de asistent social* și *profesia de pedagog social*. Aproape simultan, în anii 1991-1992, se înființează facultățile de profil (Asistență Socială, Pedagogie Socială) în cadrul marilor centre universitare (București, Cluj), cât și în cadrul unor institute teologice din țară. Aceste instituții de învățământ superior pregătesc/au pregătit specialiști în domenii de intervenție socioeducațională în care se resimte încă o mare nevoie pe piața serviciilor muncii socioeducaționale. În prezent, domeniile de acțiune ale pedagogilor sociali se interferează de cele mai multe ori cu câmpurile de acțiune ale altor profesii din sfera socială, precum: asistenți sociali, psihopedagogi, pedagogi școlari, pedagogi de recuperare, psihologi, sociologi etc. Practic, cele două profesii (asistent social, pedagog social) sunt convergente, adesea sfera lor de activități se suprapune, prin raportare la o serie de sarcini și obiective comune: consilierea, oferta de învățare socială, rezolvarea situațiilor de criză, îmbunătățirea condițiilor social-economice etc.

În figurile 1 și 2 sunt redată schematic cadrul actual al nivelurilor de instruire din România pentru profesia de pedagog social și pentru profesia de lucrător/asistent social.

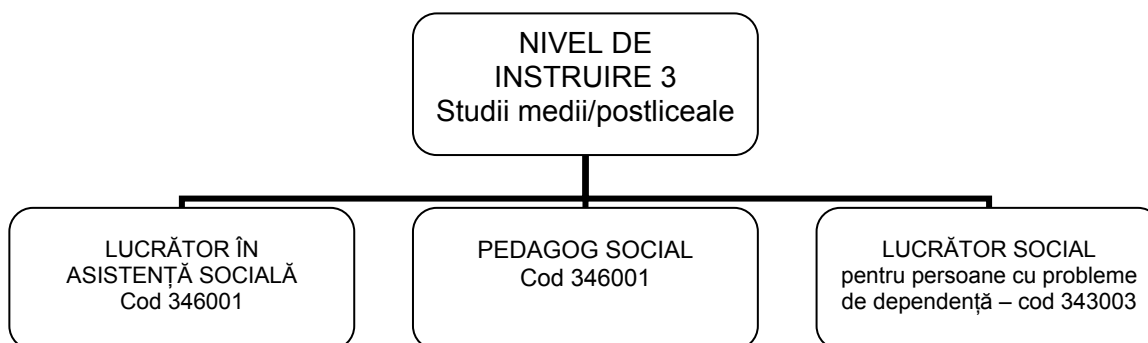

Fig.1. Nivelul actual de instruire a pedagogilor sociali din România

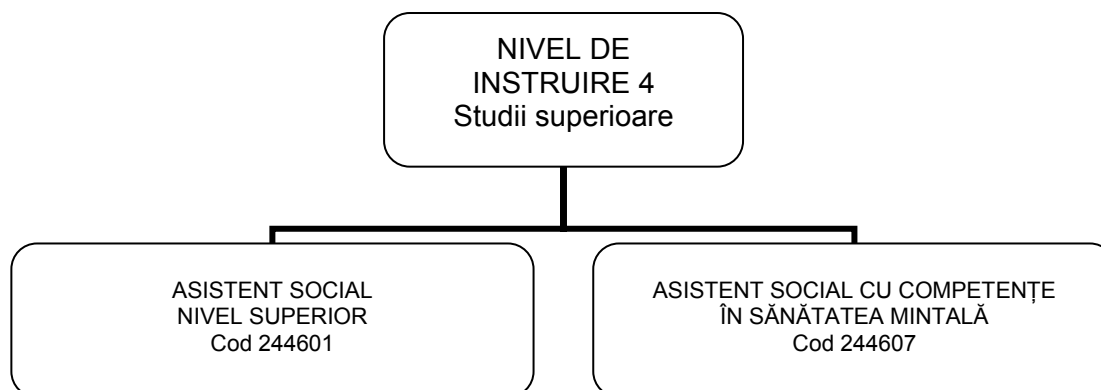

Fig.2. Nivelul actual de instruire a asistenților sociali din România

În nomenclatorul ocupațiilor din România, profesia de *pedagog social cu studii medii/postliceale*, se circumscrie *grupeii asistenților sociali*. Intervenția pedagogului social, așa cum este ea descrisă în standardul ocupațional (elaborat în anul 1999), este orientată, de regulă, asupra unor persoane din grupul-țintă pentru ameliorarea capacității de integrare a acestora, în sensul inițierii de acțiuni pentru readaptarea persoanelor dependente, acordarea de consultații pentru prevenirea și diminuarea efectelor de dependență. Standardul ocupațional al profesiei de pedagog social [6] (cod COSA: V-204, București, 1999) oferă o descriere succintă a principalelor atribuții și responsabilități ale pedagogului social. Pedagogul social este persoana de referință pentru indivizi sau grupuri aflați în dificultate pe o perioadă de timp îndelungată. Abilitarea clientului se realizează în principal prin activități de integrare, activități de resocializare, activități-suport de stimulare, de acompaniere, activități socioculturale etc. Pedagogul social creează premisele depășirii cu succes a situațiilor dificile, uneori de criză prin care trec la un moment dat clienții săi, ajutându-i să devină capabili să-și gestioneze propria existență. Pedagogul social intermediază relația dintre necesitățile clienților și cele ale societății. Pedagogul social se implică atunci când între client și mediul în care trăiește se manifestă sau există pericolul să se dezvolte un dezechilibru. Atunci pedagogului social îi revine sarcina de a determina cauzele dezechilibrului și de a ameliora această stare de fapt. Un principiu de bază al activității pedagogului social îl constituie obligația de a nu se substitui clientului său în acest proces, ci de a-l sprijini în vederea atingerii scopului propus, a-i asigura abilitățile necesare pentru o viață independentă. O altă caracteristică a profesiei de pedagog social provine din aceea că relația cu clientul este o relație de susținere pe termen lung, ceea ce subliniază diferența față de tempoul activităților asistentului social. Abordarea problemelor cu care se confruntă pedagogul social în procesul de însoțire a vieții de zi cu zi a clienților săi implică un timp mai îndelungat, precum și o relație intensivă. Principala atribuție a pedagogului social este organizarea comună a vieții și a activității cotidiene, cu indivizi separați sau cu grupuri. Astfel, pedagogul social completează sau înlocuiește parțial funcțiile familiei. Pedagogul social înțelege educația ca pe un proces conștient și orientat spre atingerea unui scop, acest lucru solicitând angajamentul său perseverent, generos și optimist. Pedagogul social planifică, realizează și evaluează procesul dezvoltării copilului / tânărului. El îl ajută să devină un adult conștient de sine, responsabil și integrat în societate. Copilul este sprijinit de pedagogul social în toate planurile dezvoltării sale pentru ca în momentul părăsirii instituției de protecție să fie pregătit pentru o existență independentă.

Activitatea pedagogilor sociali din România se desfășoară cu precădere în casele de copii (școlari și preșcolari), în internate școlare, școli de reeducare, centre de primire pentru minori, școli ajutătoare cu internat.

Concluzii:

- Pedagogia socială este înțeleasă în majoritatea țărilor prezentate ca un domeniu esențial al praxisului educațional și al muncii sociale, în general, care vizează dezvoltarea integrală a ființei umane.
- Din prezentarea generală, pedagogia socială ca profesie este asemănată, de cele mai multe ori, cu munca socială și prezintă diferențe la nivelul fiecărei politici sociale statale unde se exercită în plan concret, în câmpul social.
- Experiențele din alte țări privitor la praxisul pedagogiei sociale au un numitor comun: *muncă de educație socială*, care implică crearea de rețele sociale și facilitează orientări continue sprijinind beneficiarii pe termen lung.
- În majoritatea țărilor în care sistemele educaționale și politicile sociale au cunoscut o puternică dezvoltare, pedagogia socială funcționează ca un organism viu care are la bază principiul educației sociale articulat la sferele sociale de intervenție și care are puterea de a influența circumstanțele sociale și a induce vizibil schimbarea socială.
- În mare parte, pedagogii sociali au nivel de instruire mediu și sunt formați prin module specializate și autorizate de către unele organisme nonguvernamentale care au ca obiect de activitate pregătirea acestei categorii profesionale, eventual, cu scopul asigurării propriilor resurse umane în domeniul pedagogiei sociale sau pentru sfera privată a serviciilor sociale/educaționale.
- Astăzi, în România, pedagogul social preia de cele mai multe ori în sarcinările unui lucrător social, reprezentând persoana de referință profesională pentru o perioadă lungă de timp aflată în slujba unor persoane sau grupuri aflate în nevoie/dificultate. În țări cu tradiție în munca socială, precum Germania, Franța, Danemarca, Suedia, acest lucrător social este educatorul social/pedagogul social.

Studiul realizat pune în discuție un domeniu de preocupări insuficient explorat și exploatat în România, care ar putea face obiectul unor mult mai atente abordări pentru a fi convertit în procese de formare și dezvoltare profesională. Un astfel de efort este facilitat de existența unui cadru conceptual și procedural favorizant.

Referințe:

1. Cameron C. Social Pedagogy and Care: Danish and German practice in young people's residential care // Journal of Social Work. - 2004. - No4, 2. - P.133-151.
2. Thiersch H. Sozialpädagogisches Denken. Wege zu einer Neubestimmung. - Weinheim, 2005.
3. Dobrot L. Pedagogie socială. Editura Didactică și Pedagogică, 2008, p.48.
4. Courtioux M., Davies H., Jones J., Kalcher W., Steinhauser H., Tuggener H., Waaldijk K. The Social Pedagogue in Europe – Living with other as profession. - Zurich: FICE, 1986.
5. Lorenz W. Social work in a changing Europe. - London: Routledge, 1994.
6. Ezechil L., Neacșu M. Mentoring Social Education Through Mass Media for Young People. Lucrare prezentată la Conferința internațională organizată sub egida BASOPED „Further Education in the Balcan Countries”, 23-26 octombrie, Konya, Turcia, 2008.

Prezentat la 23.12.2008